

Ludobójstwo

Terminu ludobójstwo po raz pierwszy użył polski prawnik żydowskiego pochodzenia Raphael Lemkin (1900-1959) na konferencji w Madrycie w 1933 i następnie wprowadził go do języka w swojej książce *Axis Rule in Occupied Europe (Rządy Osi w okupowanej Europie)*, opisującej politykę Nazistów, której celem było systematycznego zniszczenie grup narodowych i etnicznych, w tym masowy mord europejskich Żydów. Lemkin stworzył to słowo poprzez połączenie *geno*, wywodzącego się z greckiego słowa oznaczającego rasę lub plemię, z *-cide* pochodzącym z łaciny słowem oznaczającego zabójstwo. Poprzez ten termin Lemkin rozumiał „skoordynowany plan różnych działań nakierowanych na destrukcję podstawowych fundamentów życia grup narodowych, celem unicestwienia tych właśnie grup poprzez serię zaplanowanych działań - co nie oznacza konieczności natychmiastowej i całkowitej zagłady”¹. Innymi słowy, ludobójstwem jest zabicie grupy ludzi, zwłaszcza całej grupy narodowej, rasowej czy religijnej². Rok później Międzynarodowy Trybunał Wojskowy w Norymberdze, w Niemczech, postawił czołowym nazistowskim politykom, wojskowym, funkcjonariuszom sądownictwa i przedstawicielom resortu gospodarki zarzut popełnienia „zbrodni przeciwko ludzkości”. Słowo „ludobójstwo” pojawiło się w akcie oskarżenia, ale jako termin opisowy, a nie jako definicja prawna. W 1944 termin ten pojawił się w Karcie Praw Stanów Zjednoczonych, a w 1948 w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, dotyczącej praw jednostki.³

Według artykułu II Konwencji ONZ w sprawie zapobiegania i karania zbrodni ludobójstwa z 1948 roku (Konwencja o Ludobójstwie), ludobójstwem jest którykolwiek z następujących czynów, dokonany z zamiarem zniszczenia w całości lub części grup narodowych, etnicznych, rasowych lub religijnych, na przykład:

- Zabójstwo członków grupy;
- Spowodowanie poważnego uszkodzenia ciała lub rozstroju zdrowia psychicznego członków grupy;

1 Zapobiec ludobójstwu, Autor anonimowy, 2016,

<http://www.preventgenocide.org/genocide/officialtext-printerfriendly.htm>

2 Znaczenie słowa “genocide” w słowniku języka angielskiego - definicja z the Cambridge Advanced Learner’s Dictionary & Thesaurus © Cambridge University Press, 2013

3 Termin „ludobójstwo”, United States Holocaust Memorial Museum, Washington, DC

- Rozmyślne stworzenie dla członków grupy warunków życia, obliczonych na spowodowanie ich całkowitego lub częściowego zniszczenia fizycznego;
- Stosowanie środków, które mają na celu wstrzymanie urodzin w obrębie grupy;
- Przymusowe przekazywanie dzieci członków grupy do innej grupy.

Artykuł III wymienia pięć czynów karalnych powiązanych ze zbrodnią ludobójstwa: ludobójstwo; zмова w celu popełnienia ludobójstwa; bezpośrednie i publiczne podżeganie do popełnienia ludobójstwa; usiłowanie popełnienia ludobójstwa; współudział w ludobójstwie⁴. W ten sam sposób jak Konwencja o Ludobójstwie ludobójstwo definiuje Rzymski Statut Międzynarodowego Trybunału Karnego (Artykuł 6), oraz statuty innych międzynarodowych i hybrydowych instytucji sądowniczych. Prawo krajowe w wielu państwach uznaje ludobójstwo za niezgodne z prawem, ale niektóre kraje jeszcze nie wprowadziły tego zapisu.

Najtrudniejszym do ustalenia elementem jest zamiar. Aby można było mówić o ludobójstwie, istnieje konieczność udowodnienia, że sprawcy mieli zamiar fizycznie zniszczyć grupę narodową, etniczną, rasową lub religijną. Nie wystarczy zniszczenie kultury, ani sama intencja aby rozproszyć członków grupy. Tym co czyni ludobójstwo szczególnym rodzajem zbrodni, jest obecność intencji, czyli *dolus specialis*. Ponadto, w prawie opartym na orzecznictwie (case law) zamiar utożsamiany jest z istnieniem jakiegoś państwa lub planu działania, czy też polityki, nawet jeżeli definicja ludobójstwa w prawie międzynarodowym nie uwzględnia tego elementu.

Istotne jest, że ofiary ludobójstwa są wybierane celowo, nie przypadkiem, z powodu ich rzeczywistej, czy domniemanej przynależności to jednej z czterech grup chronionych przez Konwencję o Ludobójstwie (która, na przykład, nie wymienia grup politycznych). Co oznacza że celem ataku jest grupa jako taka, a nie jej członkowie jako jednostki. Ofiarami ludobójstwa może być tylko część danej grupy, o ile posiada pewne określone cechy (w tym związek z określonym obszarem geograficznym) i jest ona „liczna”.⁵

4 Zapobiec ludobójstwu, Autor anonimowy, 2016,
<http://www.preventgenocide.org/genocide/officialtext-printerfriendly.htm>

5 Biuro ONZ ds. Zapobiegania Ludobójstwu i Obowiązku Ochrony
<http://www.un.org/en/genocideprevention/genocide.html>

Obozy koncentracyjne

Mianem obozów koncentracyjnych określa się obozy, w których ludzie są więzieni bez poszanowania zasad dotyczących aresztu czy zatrzymania. Chociaż termin ten jest powszechnie używany w odniesieniu do nazistowskich obozów koncentracyjnych, nie wszystkie obozy stworzone przez nazistów miały być obozami koncentracyjnymi.

Obozy koncentracyjne, które na początku XX w. funkcjonowały jako obozy jenieckie dla żołnierzy lub cywilów z wrogich krajów, w trakcie II wojny światowej zostały użyte przez reżimy totalitarne aby przetrzymywać osoby, które z powodów rasowych czy politycznych uznano za wrogów, których należało wyeliminować. Pierwotnie były przeznaczone do przetrzymywania wrogów politycznych z kręgów lewicowych i liberalnych, oraz członków zdelegalizowanych niemieckich ugrupowań robotniczych. Wtedy obozy koncentracyjne miały formę obozów pracy, w których nieludzkie traktowanie często prowadziło do śmierci uwięzionych, lub też obozów zagłady, gdzie więźniów poddawano systematycznej eksterminacji.

Po raz pierwszy obozy koncentracyjne zostały wykorzystane do przetrzymywania cywilów w trakcie II wojny burskiej 1900-02, kiedy Brytyjczycy internowali rodziny walczących w celu stłumienia wojny partyzanckiej. W trakcie I wojny światowej Niemcy i inne kraje, aby uzyskać kontrolę nad zaangażowanymi w działania wywrotowe cywilami, poszły za przykładem Brytyjczyków. Nawet Amerykanie, po ataku Japonii na Pearl Harbour, uwięzili Japończyków mieszkających na terytorium amerykańskim w specjalnych obozach.

Na przestrzeni wieku obozy koncentracyjne były wykorzystywane przez prawicowe i lewicowe reżimy totalitarne w zupełnie różny sposób. Obozów koncentracyjnych używano aby uwięzić „wrogów” reżimu i systematycznie ich eliminować poprzez pracę przymusową lub masowe mordy. Najślynniejszymi przykładami obozów pracy i obozów zagłady są nazistowskie obozy koncentracyjne i sowieckie Gułagi, gdzie zginęły miliony osób, ale również inne reżimy - w Chińskiej Republice Ludowej reżim Mao Zedonga, w Kambodży Pol Pota, i w Chile Augusta Pinocheta - miały swój system obozów koncentracyjnych.

Zaraz po dojściu do władzy naziści zaczęli używać terminu Lager (który po niemiecku znaczy „pola”). Przed wybuchem II wojny światowej istniało już około pięćdziesięciu obozów koncentracyjnych - między innymi Dachau i Buchenwald - w których internowano dziesiątki tysięcy osób, w tym członków opozycji politycznej oraz jednostki społeczne (homoseksualistów, narkomanów, alkoholików, przestępców, niepełnosprawnych i psychicznie chorych).

Od początku wojny lagry stały się głównymi ośrodkami internowania Żydów. Budowano również nowe, wśród nich Auschwitz, Mauthausen, Treblinka, które później zyskały tragiczną sławę. Uwięzionych w nich Żydów wykorzystywano do pracy przymusowej i poddawano okrutnemu traktowaniu, w tym pseudoeksperymentom naukowym. Kiedy reżim podjął decyzję eliminacji Żydów (ostateczne rozwiązanie kwestii żydowskiej), lagry stały się prawdziwymi „fabrykami śmierci”, których zadaniem było wymordowanie i unicestwienie milionów mężczyzn, kobiet i dzieci. Ludzi mordowano w komorach gazowych a następnie ich ciała palono w piecach krematoryjnych. Sześć milionów Żydów zginęło w obozach koncentracyjnych.

Przygotowania do II wojny światowej oraz sama wojna doprowadziła do rozbudowy systemu obozów. „Plan Czteroletni”, wprowadzony w życie przez szefa SS Heinricha Himmlera, mający na celu przygotowanie planu zbrojeniowego i gospodarczego na czas wojny, doprowadził do wykorzystywania więźniów obozów koncentracyjnych do działań zbrojowych i budowy cywilnych projektów, oraz wzmocnienia pozycji Rzeszy. W tym celu również SS budowała swoje fabryki. Wraz z nasileniem działań wojennych w latach 1942-1945, więźniowie systematycznie byli angażowani do pracy w przemyśle zbrojeniowym. W międzyczasie, w 1942 obozy Auschwitz i Majdanek stały się centralnymi punktami realizacji tego zbrodniczego planu: Pod nadzorem nazistów budowano tam komory gazowe, a większość Żydów deportowanych do tych obozów zabijano zaraz po przybyciu, zwłaszcza dzieci, kobiety, osoby starsze i zbyt słabe. Do Auschwitz wywożono całe społeczności żydowskie z Holandii i Słowacji (1942), Grecji (1943), Węgier, Polski, Niemiec, Francji, Włoch i innych krajów (1944).

Warunki mieszkalne w nazistowskich obozach koncentracyjnych były przerażające, zwłaszcza pod koniec wojny, kiedy umieralność wrosła na skutek maltretowania, niedożywienia i przeludnienia w barakach. Większość ofiar stanowili Polacy, Rosjanie i Żydzi.

